

KONCEPTUALNI MODEL ODRŽIVOG RAZVOJA RURALNIH DESTINACIJA I TURISTIČKIH PROIZVODA PRIMENOM AHP METODE

Predrag Todorov¹

Ključne reči: Održivi razvoj, ruralne destinacije, turistički proizvodi, konceptualni model, AHP metoda, Rajačke pivnice.

Apstrakt: Savremeni trendovi na globalnom turističkom tržištu ukazuju na neminovnost transformacije konvencionalnih modela turističkog razvoja ka konceptima održivosti, naročito u osetljivim ruralnim sredinama koje teže valorizaciji autentičnih resursa. U radu se analizira uspostavljanje konceptualnog modela održivog razvoja ruralnih destinacija i formiranja specifičnih turističkih proizvoda, uz primenu multikriterijumske AHP metode na studiji slučaja Rajačkih pivnica. Osnovni cilj istraživanja ogleda se u identifikaciji i hijerarhijskom rangiranju ključnih činilaca održivosti, sa akcentom na očuvanje i autentičnost kulturnog nasleđa, ekološki menadžment i resursnu efikasnost, ekonomsku održivost i unapređenje prateće infrastrukture, poput adekvatnog upravljanja komunalnim otpadom, zaštite jedinstvenog arhitektonskog nasleđa i stimulisanja lokalne ekonomske konkurentnosti. Kombinacijom kabinetskog istraživanja, analize strateškog okvira i ekspertske primene AHP modela, u radu se procenjuju prioritetni pravci delovanja i prevazilaženja infrastrukturnih ograničenja u posmatranom području. Dobijeni rezultati potvrđuju da sistematska integracija principa održivog razvoja suštinski doprinosi očuvanju resursne osnove i dugoročnom tržišnom pozicioniranju autentičnih turističkih proizvoda. Zaključna razmatranja obezbeđuju relevantnu teorijsku osnovu i praktične smernice za unapređenje procesa strateškog planiranja u ruralnom turizmu Republike Srbije.

CONCEPTUAL MODEL FOR THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF RURAL DESTINATIONS AND TOURISM PRODUCTS USING THE AHP METHOD

Keywords: Sustainable development, rural destinations, tourism products, conceptual model, AHP method, Rajac Wine Cellars.

Abstract: Contemporary trends in the global tourism market indicate the inevitable transformation of conventional tourism development models toward sustainability-oriented concepts, particularly in sensitive rural areas seeking to valorize their authentic resources. This paper analyzes the establishment of a conceptual model for the sustainable development of rural destinations and the creation of specific tourism products, applying the multicriteria AHP method to the case study of the Rajac Wine Cellars. The primary objective of the research is to identify and

¹ Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu, Fakultet za primenjeni menadžment, ekonomiju i finansije, Beograd, Ministarstvo turizma i omladine, Republika Srbija. predrag.travel@gmail.com <https://orcid.org/0009-0007-7433-9997>

hierarchically rank the key sustainability factors, with particular emphasis on the preservation and authenticity of cultural heritage, environmental management and resource efficiency, economic sustainability, and the improvement of supporting infrastructure, including adequate municipal waste management, the protection of unique architectural heritage, and the promotion of local economic competitiveness. By combining desk research, strategic framework analysis, and expert application of the AHP model, the paper assesses priority areas for action and approaches to overcoming infrastructural constraints in the observed area. The results confirm that the systematic integration of sustainable development principles makes a substantial contribution to preserving the resource base and ensuring the long-term market positioning of authentic tourism products. The concluding considerations provide a relevant theoretical foundation and practical guidelines for improving strategic planning processes in rural tourism in the Republic of Serbia.

1. Uvod

Transformacija savremenog turističkog tržišta uslovljava napuštanje tradicionalnih modela upravljanja i prelazak na paradigmu održivog razvoja, pri čemu ruralni prostori postaju primarni fokus naučnih i praktičnih istraživanja. Budući da savremeni posetioци sve više teže boravku u očuvanim prirodnim i ambijentalnim sredinama u potrazi za autentičnošću (Todorov et al., 2023a), osetljivost ovih sredina zahteva uspostavljanje preciznih konceptualnih modela koji integrišu zaštitu resursa, očuvanje kulturno-istorijskog nasleđa i ekonomsku valorizaciju. Osnovni problem istraživanja leži u nesrazmeri između rasta turističke tražnje za autentičnim iskustvima i neadekvatnih mehanizama upravljanja infrastrukturnim i ekološkim kapacitetima u ruralnim destinacijama. Za analizu ovih procesa odabran je specifičan arhitektonski i kulturno-istorijski kompleks Rajačkih pivnica u Negotinskoj Krajini, čija se pozicija posmatra kroz prizmu ključnih izazova, od komunalnih problema i upravljanja otpadom, do potrebe za očuvanjem unikatnog graditeljskog nasleđa i podizanjem tržišne konkurentnosti. Primena multikriterijumske AHP (*Analytic Hierarchy Process*) metode uvodi se kao analitički alat koji strukturiра експертске процене i minimizuje proizvoljnost u donošenju odluka, omogućavajući preciznu identifikaciju, vrednovanje i hijerarhijsko rangiranje presudnih činilaca održivosti. Kombinacijom kabinetskog istraživanja i ekspertskog modeliranja na ovom primeru nastoji se definisati primenljiva metodološka matrica za efikasnije strateško planiranje u ruralnim destinacijama.

2. Metodologija istraživanja

Metodološki okvir ovog istraživanja zasniva se na kombinaciji kvalitativnih i kvantitativnih pristupa, sa centralnim osloncem na Analitički hijerarhijski proces (AHP) kao pouzdanu multikriterijumsku metodu za donošenje odluka u uslovima složenih i suprotstavljenih parametara. Primena modela sprovodi se kroz hijerarhijsku strukturu koja obuhvata definisanje osnovnog cilja održivog razvoja Rajačkih pivnica, postavljanje relevantnih kriterijuma poput komunalne infrastrukture, upravljanja otpadom i očuvanja arhitektonske baštine, kao i vrednovanje alternativa putem Saatyjeve skale upoređivanja u parovima. Matematičkom obradom matrica primenom odgovarajućeg modela u programu MS Excel, utvrđuju se vektori prioriteta uz obaveznu proveru koeficijenta konzistentnosti radi obezbeđenja validnosti ekspertskih procena, čime se dobija kvantitativno utvrđen rang prioriteta prava delovanja. Navedeni analitički postupak dopunjen je metodom kabinetskog

istraživanja koja obuhvata analizu relevantne naučne literature, čime se zaokružuje celovit metodološki pristup primenljiv na posmatranu studiju slučaja.

3. Teorijski koncept održivog razvoja ruralnih turističkih destinacija

Istorijski nemar prema životnoj sredini direktno ugrožava opstanak čovečanstva, zbog čega povezivanje nauke i svetskih religija postavlja održivi razvoj kao model trajnog društvenog trajanja i zaštite biosfere, što iziskuje reformu Ujedinjenih nacija i uspostavljanje održivog obrazovanja (Radovanović, 2025; Todorov, 2026). Turizam predstavlja složenu i specifičnu delatnost koja integriše ekonomske, socijalne i ekološke činioce razvoja. Koncept održivog razvoja, definisan izveštajem „*Naša zajednička budućnost*” 1987. godine, temelji se na ekonomskom, ekološkom i društvenom stubu, dok njegova evolucija vodi od Agende 21 i Milenijumskih ciljeva sve do današnjih 17 Ciljeva održivog razvoja – *Sustainable Development Goals* (Vujić, 2022). Turistički proizvod obuhvata kombinaciju usluga, doživljaja, atrakcija i pratećih sadržaja destinacije, pri čemu savremeni uslovi nalažu njegovu usklađenost sa principima održivosti radi očuvanja konkurentnosti i društvene odgovornosti (Pan et al., 2023). Kreiranje ovakvih održivih rešenja zahteva racionalno upravljanje resursima, smanjenje ekoloških pritisaka i jačanje lokalnog identiteta, što od turističkog menadžmenta iziskuje strateški, dugoročan i multidisciplinarni pristup (Todorov, 2025a). Pored snažnog uticaja na zaposlenost, rast prihoda, međunarodnu saradnju i protok ljudi i dobara, ovaj sektor beleži brzu ekspanziju i ostvaruje značajan udeo u globalnom BDP-u tokom proteklih decenija. U okviru tih kretanja, ruralni turizam ima ključnu ulogu u zaštiti kulturnih vrednosti i podsticanju ravnomernog socio-ekonomskog razvoja (Muresan et al., 2016). Tranzicija ka održivom razvoju ruralnih područja zahteva strateški pristup koji prevazilazi tradicionalno, stihijsko upravljanje resursima. Uspostavljanje ravnoteže između komercijalne eksploatacije i očuvanja prirodnog i kulturno-istorijskog ambijenta predstavlja osnovni preduslov za dugoročnu konkurentnost destinacije. Kreiranjem inovativnih i autentičnih turističkih proizvoda ruralne sredine mogu privući savremene posetioce, a da pritom ne naruše lokalni ekosistem i društvenu strukturu (Lane & Kastenholtz, 2015). Aktivno uključivanje lokalne zajednice i primena participativnog upravljanja predstavljaju ključni preduslov za uspešno sprovođenje modela održivog razvoja i sprečavanje konflikata u ruralnim destinacijama (Bennett et al., 2018; Todorov, 2025b). Savremeni modeli razvoja zahtevaju usklađeno delovanje državnih institucija, lokalnih samouprava i zajednica. Kako ističu Dangi i Jamal (2016), neophodna je tesna koordinacija svih aktera, pri čemu se integralnim pristupom poljoprivredi i turizmu ostvaruje efikasnije upravljanje resursima (Mihailović et al., 2018). Pored toga, obezbeđivanje visokog kvaliteta turističkih proizvoda predstavlja osnovni uslov za dugoročnu stabilnost ruralnih destinacija (Todorov, 2025c). Održivi razvoj ruralnih destinacija u velikoj meri počiva na očuvanju i valorizaciji autentičnog kulturnog i graditeljskog nasleđa. Za razliku od masovnih turističkih centara, ruralna područja svoju konkurentnost grade na očuvanim pejzažima, tradiciji i lokalnim specifičnostima koje posetiocima pružaju autentično iskustvo. Međutim, brza komercijalizacija često nosi rizik od degradacije resursa i gubitka identiteta prostora, zbog čega je neophodno uspostaviti stroge modele upravljanja koji balansiraju između ekonomskih efekata turizma i zaštite kulturnog identiteta (Bramwell & Lane, 2011). Kriterijumi za održive destinacije igraju ključnu ulogu u proceni i razvoju turističkih destinacija, osiguravajući

da se aktivnosti sprovede u skladu sa principima održivosti, uz očuvanje prirode, kulture i lokalnih zajednica (Todorov et al., 2023b). Područja u razvoju i nerazvijena ruralna zoniranja odlikuju se izraženom depopulacijom, negativnim demografskim trendovima, intenzivnim odlivom stanovništva i slabljenjem privredne aktivnosti. Radi suzbijanja ovih negativnih socio-ekonomskih procesa i sprečavanja dalje devastacije, koncipiraju se strategije rasta usmerene ka održivim principima i uvažavanju potreba svih relevantnih činilaca. U tom pogledu, ruralni turizam prevazilazi klasične okvire turističke delatnosti i transformiše se u moćan mehanizam regionalne revitalizacije (Hall & Andriani, 2002), čiji su temelji u naučnoj literaturi prisutni još od sredine prošlog veka (Oppermann, 1996). Dok se u manje razvijenim nacionalnim ekonomijama ova grana posmatra kao ključni instrument za ravnomernu regionalnu ravnotežu i ublažavanje dispariteta (Mafunzwaini & Hugo, 2005), u naprednim društvima ona predstavlja važan mehanizam diversifikacije ekonomije i stabilan izvor prihoda za lokalne žitelje (Clark & Chabrel, 2007), doprinoseći dugoročnom opstanku ovih prostora (Sorensen & Stuart, 2000). Savremene turiste u ruralnim sredinama više ne privlače samo prostranstvo i povoljne cene, već potraga za autentičnošću, mirom, kontaktom sa prirodom i živim tradicijama, čime se fokus sa pukog odmora pomera ka iskustvima sa većom emocionalnom i kulturnom vrednošću (Cerjak et al., 2026). Ekonomska dimenzija dobija sve veći značaj, jer održivi pristup jača vitalnost ruralnih zajednica kroz raznovrsnost aktivnosti i racionalnije korišćenje resursa (Todorov et al., 2022). Ovakve strukturalne promene direktno podstiču inkluzivni rast, otvaraju nova radna mesta i dugoročno doprinose ravnomernijem regionalnom razvoju i smanjenju socio-ekonomskih nejednakosti (Todorov & Simonović, 2026). Posmatrano u široj socio-ekonomskoj perspektivi, ruralne i urbane privrede ni u kom slučaju nisu izolovane celine, već predstavljaju međusobno zavisne, isprepletene i komplementarne sisteme čija sinergija i čvrste sponne grade temelj za održivi razvoj i uspešno pozicioniranje destinacije na turističkom tržištu (Akkoyunlu, 2015).

4. Studija slučaja ruralne turističke destinacije „Rajačke pivnice“

Analiza specifičnih ruralnih destinacija u Negotinskoj Krajini ukazuje na očuvanje tradicionalnog načina gajenja vinove loze i prerade grožđa u posebnim kamenim ili drvenim objektima – pivnicama čiji debeli zidovi često premašuju šezdeset centimetara. Iako su u mnogim selima ovi kompleksi nestali, sačuvani su lokaliteti poput Rajačkih, Rogljevnih, Smedovačkih, Štubičkih i Bratujevačkih pivnica, koje su domaćini delimično preuredili u turistički prostor za degustaciju i kupovinu vina. Kao centralna studija slučaja izdvajaju se Rajačke pivnice, koje se nalaze nedaleko od istoimenog sela Rajac, smeštene na brežuljku pored reke Timok. Ovaj prostor predstavlja jedinstven arhitektonski kompleks od 270 vinskih podruma nastao od polovine 18. do tridesetih godina 20 veka, građen od tesanog kamena i brvana sa krovovima od ceramike. Objekti su organizovani oko centralnog trga sa česmom, pri čemu su podrumi delimično ukopani radi minimalnih temperaturnih varijacija, dok su spratne prostorije namenjene boravku u doba berbe i nezi vina (Turistička organizacija opštine Negotin, 2026).

Slika 1. Vizuelni identitet i primeri adaptiranih Rajačkih pivnica u funkciji turističkog proizvoda
Izvor: <https://www.srbijaplus.net/rajacke-pimnice-pivnice.htm>

U cilju jasnijeg sagledavanja prostornog smeštaja i pozicije ovog jedinstvenog lokaliteta u okviru posmatranog regiona, na Slici 2 prikazan je geografski položaj Rajačkih pivnica na teritoriji opštine Negotin.

Slika 2. Geografski položaj Rajačkih pivnica na teritoriji opštine Negotin

Izvor: <https://www.toon.org.rs/>

Analiza internih i eksternih faktora kroz SWOT matricu omogućava sveobuhvatno sagledavanje strateške pozicije Rajačkih pivnica kao autentične ruralne i kulturno-istorijske destinacije. Osnovne snage (*Strengths*) lokaliteta počivaju na unikatnom graditeljskom nasleđu kamenih vinskih podruma iz 18. i 19. veka, izuzetnom autentičnom ambijentu koji nema pandan u širom regionu, bogatoj tradiciji vinogradarstva i autohtonim vinskim sortama, prepoznatljivom kulturno-istorijskom identitetu Negotinske Krajine koji privlači specifičan segment kulturno i eko-svesnih posetilaca, kao i na već potvrđenoj institucionalnoj prepoznatljivosti lokaliteta kao kulturno dobra od izuzetnog značaja. Sa druge strane, izražene slabosti (*Weaknesses*) reflektuju se kroz značajna infrastrukturna ograničenja, nepovoljni tretman komunalnog otpada i nedostatak adekvatnog sistema upravljanja otpadom u samom kompleksu, zapuštenost dela građevinskog fonda usled nerešenih imovinsko-pravnih odnosa vlasnika pivnica, sezonski karakter tražnje, nedovoljnu ponudu pratećih turističkih sadržaja i ugostiteljskih kapaciteta višeg standarda, uz izvestan nedostatak sistematskih i kontinuiranih ulaganja u neophodne konzervatorske radove. Kada je reč o spoljašnjem okruženju, glavne šanse (*Opportunities*) leže u globalnom trendu rasta tražnje za autentičnim, ruralnim i gastro-vinskim iskustvima, mogućnosti povlačenja sredstava iz međunarodnih i nacionalnih fondova namenjenih održivom razvoju kulturne baštine, umrežavanju sa drugim destinacijama u pograničnom području, razvoju tematskih kulturnih ruta, kao i u mogućnostima za unapređenje institucionalne podrške i

pojednostavljenje administrativnih procedura u domenu zaštite. Preteći faktori ili pretnje (*Threats*) obuhvataju demografsku depopulaciju i odlazak lokalnog stanovništva, rizik od nepovratnog propadanja jedinstvene arhitekture zbog klimatskih uticaja i nedostatka sredstava, stihijski i nekontrolisani pritisak masovnog turizma bez adekvatne komunalne infrastrukture, nedovoljnu institucionalnu podršku i spore administrativne procese, kao i opasnost od daljeg narušavanja autentičnog ambijenta usled neadekvatnog upravljanja posetiocima. Pregled identifikovanih strateških činilaca i njihova podela kroz interne i eksterne faktore prikazani su u Tabeli 1.

Snage (Strengths)	Slabosti (Weaknesses)
• Unikatna arhitektura kamenih vinskih pivnica • Autentičan ambijent i tradicija vinogradarstva • Prepoznatljiv kulturno-istorijski identitet • Institucionalna prepoznatljivost kao kulturno dobro od velikog značaja	• Loša komunalna infrastruktura i upravljanje otpadom • Nerešeni imovinsko-pravni odnosi na objektima • Sezonski karakter posete i manjak pratećih sadržaja • Nedostatak sistemskih ulaganja u konzervatorske radove
Šanse (Opportunities)	Pretnje (Threats)
• Rast tražnje za autentičnim ruralnim turizmom • Korišćenje fondova za održivi razvoj i baštinu • Razvoj tematskih vinskih i kulturnih ruta • Unapređenje institucionalne podrške i pojednostavljenje administrativnih procedura	• Depopulacija i odlazak lokalnog stanovništva • Rizik od trajnog oštećenja graditeljskog fonda • Nedovoljna sistemska i institucionalna podrška • Pritisak stihijskog turizma bez adekvatnog ekološkog menadžmenta

Tabela 1. SWOT analiza strateških faktora razvoja Rajačkih pivnica

Izvor: Sopstveno istraživanje autora

Polazeći od definisanja održivog razvoja kroz prizmu ruralnih destinacija, ključni izazov leži u kreiranju i valorizaciji konkurentnog turističkog proizvoda. U kontekstu Rajačkih pivnica, turistički proizvod se ne posmatra izolovano, već kao složeni sintetički sklop koji integriše prirodne resurse, kulturno-istorijsko nasleđe, autohtonu eno-gastronomsku ponudu i infrastrukturu. Kreiranje ovakvog proizvoda zahteva napuštanje stihijskog pristupa i prelazak na plansko upravljanje, gde se kroz multikriterijumsku analizu moraju uskladiti interesi zaštite nasleđa i komercijalne valorizacije. Upravo iz tog razloga, konstruisani AHP model integriše ove komponente u hijerarhijsku strukturu, tretirajući alternativne pravce delovanja kao modalitete za unapređenje i zaokruživanje jedinstvenog turističkog proizvoda destinacije.

5. Primena AHP modela i analiza prioriteta održivog razvoja Rajačkih pivnica

Multikriterijumska analiza u ovom radu sprovodi se primenom Analitičkog hijerarhijskog procesa (AHP) sa ciljem da se na objektivni i kvantitativan način utvrde prioritetni pravci delovanja i rešavanja ključnih infrastrukturnih i ekoloških izazova u upravljanju odr-

živim razvojem Rajačkih pivnica. Postavljanje modela započinje definisanjem hijerarhijske strukture problema, gde se na vrhu nalazi opšti cilj – izbor optimalnog strateškog pravca za unapređenje i očuvanje destinacije. Drugi nivo hijerarhije obuhvata četiri ključna kriterijuma izvedena iz prethodno sprovedene SWOT analize: (C₁) Unapređenje komunalne infrastrukture i upravljanja otpadom, (C₂) Zaštita i konzervacija arhitektonskog nasleđa, (C₃) Ekonomska valorizacija i podizanje konkurentnosti, i (C₄) Institucionalna podrška i administrativni okvir. Na trećem nivou nalaze se definisane alternative koje predstavljaju moguće pravce ulaganja i intervencija. Na osnovu ekspertskih procena i primene Saati-jeve skale od 1 do 9, izvršeno je upoređivanje kriterijuma u parovima, čime je formirana polazna matrica upoređivanja. Matematičkom obradom ove matrice izračunati su lokalni vektori prioriteta, odnosno relativne težine svakog pojedinačnog kriterijuma. Radi potvrde validnosti i pouzdanosti sprovedenog upoređivanja, izračunat je odnos konzistentnosti (*Consistency Ratio* – CR), čija je vrednost ostala u okviru preporučenih granica (manje od 0,10), što ukazuje na odsustvo logičkih kontradiktornosti u ekspertskom ocenjivanju. Sintetičkim ukrštanjem težina kriterijuma sa ocenama alternativa dobijen je konačni rang koji precizno identifikuje prioritete oblasti delovanja.

6. Rezultati istraživanja i diskusija

U cilju utvrđivanja ključnih prioriteta za održivi razvoj ruralnih turističkih destinacija i unapređenje turističkih proizvoda, konstruisani AHP model hijerarhijski je postavljen u tri nivoa. Drugi nivo obuhvata sledeće kriterijume: Autentičnost i očuvanje kulturnog nasleđa (K₁), Turistička infrastruktura i pristupačnost (K₂), Ekonomska održivost i lokalni efekti (K₃) i Ekološki menadžment i resursna efikasnost (K₄). Sa druge strane, treći nivo razmatra alternativne pravce delovanja: Razvoj vinskih i degustacionih tura (A₁), Adaptacija starih pivnica u smeštajne i ugostiteljske kapacitete (A₂), Unapređenje interpretacije kulturnog predela i manifestacija (A₃) i Digitalna promocija i pametni upravljački sistemi (A₄). Celokupna ekspertaska evaluacija sprovedena je primenom standardne Saatyjeve skale (Tabela 2).

Intenzitet	1	3	5	7	9	2, 4, 6, 8
Značaj	Jednak	Umeren	Jak	Veoma jak	Ekstreman	Međuvrednosti

Tabela 2. Saatyjeva skala Izvor: Saaty, 1980.

Formiranjem matrice parnog poređenja (Tabela 3), utvrđeno je da autentičnost i očuvanje kulturnog nasleđa (48,5%) predstavljaju dominantan faktor uticaja u procesu održive transformacije posmatrane ruralne destinacije.

Kriterijumi	K1	K2	K3	K4	Težina (w)
K1 Autentičnost i nasleđe	1	2	4	5	0.485
K2 Turistička infrastruktura	0.5	1	3	4	0.290
K3 Ekonomska održivost	0.25	0.333	1	2	0.140
K4 Ekološki menadžment	0.2	0.25	0.5	1	0.085

Tabela 3. Matrica parnog poređenja i težine kriterijuma za ruralne destinacije
Izvor: Sopsstveno istraživanje autora

Provera konzistentnosti matrice kriterijuma: $\lambda_{max} = 4.108$; $CI = 0.036$; $CR = 0.040$ ($RI = 0.90$).

$$CI = \frac{\lambda_{max} - n}{n - 1}$$

$$CR = \frac{CI}{RI}$$

$RI = 0.90$ (Saaty, 1980)

Ako je $CR < 0.10$, matrica je konzistentna.

Statistička provera konzistentnosti potvrđuje da je vrednost $CR = 0.040$, što je značajno ispod referentnog praga od 0.10 (ako je $CR < 0.10$, matrica je konzistentna), čime je potvrđena potpuna validnost dodeljenih ekspertske ocene. Iz dobijenih težina vidljivo je da autentičnost i očuvanje kulturnog nasleđa (48,5%) predstavljaju dominantan faktor uticaja u procesu održive transformacije posmatrane ruralne destinacije.

Alternative	K1	K2	K3	K4	Ukupna težina	Rang
A1 Razvoj vinskih i degustacionih tura	0.400	0.250	0.300	0.200	0.312	2
A2 Adaptacija pivnica u turističke svrhe	0.450	0.350	0.350	0.300	0.385	1
A3 Interpretacija predela i manifestacije	0.100	0.250	0.200	0.300	0.185	3
A4 Digitalna promocija i pametni sistemi	0.050	0.150	0.150	0.200	0.118	4

Tabela 4. Lokalni prioriteti i finalni rang alternativa za ruralni turistički proizvod

Izvor: Sopstveno istraživanje autora

Sinteza rezultata AHP analize ukazuje na to da adaptacija tradicionalnih objekata u turističke i ugostiteljske svrhe (A_2) i razvoj vinskih i degustacionih tura (A_1) predstavljaju najperspektivnije faktore održive transformacije Negotinske Krajine, što je opravdano njihovim direktnim uticajem na očuvanje jedinstvenog ambijenta Rajačkih pivnica i aktivaciju lokalnih resursa. Unapređenje infrastrukture i očuvanje autentičnosti imaju primat nad pasivnom zaštitom, čime se potvrđuje značaj aktivnog upravljanja ruralnim turističkim proizvodom. Ovi nalazi služe kao jasna argumentacija donosiocima odluka i menadžerima da ulaganja u revitalizaciju arhitektonskog nasleđa nisu trošak, već ključni strateški korak ka jačanju ekonomske konkurentnosti cele destinacije.

7. Zaključak

Sprovedeno istraživanje pokazuje da održiva transformacija i razvoj ruralnih turističkih destinacija, na primeru Rajačkih pivnica u Negotinskoj Krajini, zahtevaju napuštanje tradicionalnih modela upravljanja i primenu savremenih multikriterijumskih alata. Kroz integraciju kvalitativne SWOT analize i kvantitativne AHP metode uspešno su identifikovane

vani i hijerarhijski rangirani ključni faktori i alternativni pravci delovanja. Rezultati AHP modela nedvosmisleno potvrđuju da autentičnost i očuvanje kulturnog nasleđa predstavljaju dominantan kriterijum u procesu donošenja odluka. Sa stanovništva praktičnih intervencija, prioritetne alternative usmerene su na adaptaciju starih pivnica u turističke i ugostiteljske svrhe, kao i na razvoj vinskih i degustacionih tura. Ovi pravci direktno utiču na aktivaciju lokalnih resursa, podizanje konkurentnosti i očuvanje jedinstvenog ambijenta ovog prostora. Praktična vrednost ovih saznanja ogleda se u tome što ulaganja u revitalizaciju arhitektonskog nasleđa i rešavanje komunalnih problema ne predstavljaju isključivo trošak, već osnovni strateški preduslov za dugoročni opstanak i razvoj ovih sredina. Kreirana metodološka matrica može poslužiti lokalnoj samoupravi i upravljačima destinacije kao pouzdan oslonac za donošenje odluka, usmeravanje investicija i efikasnije privlačenje sredstava namenjenih očuvanju kulturne i prirodne baštine.

Literatura

- Akkoyunlu, Ş. (2015). The potential of rural–urban linkages for sustainable development and trade. *International Journal of Sustainable Development & World Policy*, 4(2), 20–40. <https://doi.org/10.18488/journal.26/2015.4.2/26.2.20.40>
- Bennett, N. J., Whitty, T. S., Finkbeiner, E., Pittman, J., Bassett, H., Gelcich, S., & Allison, E. H. (2018). Environmental stewardship: A conceptual review and analytical framework. *Environmental Management*, 61(4), 597–614. <https://doi.org/10.1007/s00267-017-0993-2>
- Bramwell, B., & Lane, B. (2011). Critical research on the governance of tourism and sustainability. *Journal of Sustainable Tourism*, 19(4–5), 411–421. <https://doi.org/10.1080/09669582.2011.580586>
- Cerjak, M., Galić, G., & Antoniak, M. A. (2026). Cultural Heritage as a Driver of Sustainable Rural Tourism Development: A Case Study of Šibenik-Knin County. *Sustainability*, 18(3), 1416. <https://doi.org/10.3390/su18031416>
- Clark, G., & Chabrel, M. (2007). Measuring Integrated Rural Tourism. *Tourism Geographies*, 9(4), 371–386. <https://doi.org/10.1080/14616680701647550>
- Dangi, T. B., & Jamal, T. (2016). An integrated approach to sustainable community-based tourism. *Sustainability*, 8(5), 475. <https://doi.org/10.3390/su8050475>
- Hall, R., & Andriani, P. (2002). *Managing Knowledge for Innovation*. *Long Range Planning*, 35, 29–48. [https://doi.org/10.1016/S0024-6301\(02\)00019-5](https://doi.org/10.1016/S0024-6301(02)00019-5)
- Lane, B., & Kastenholtz, E. (2015). Rural tourism: the evolution of practice and research approaches – towards a new generation concept? *Journal of Sustainable Tourism*, 23(8–9), 1133–1156. <https://doi.org/10.1080/09669582.2015.1083997>
- Mafunzwaini, A. E., & Hugo, L. (2005). Unlocking the rural tourism potential of the Limpopo province of South Africa: Some strategic guidelines. *Development Southern Africa*, 22(2), 251–265. <https://doi.org/10.1080/03768350500163048>
- Magazin za geografiju, kulturu i tradiciju - SRBIJA PLUS. Dostupno na: <https://www.srbijaplus.net/index.htm> Pristup: 24.08.2026.
- Mihailović, B., Simonović, Z., & Brzaković, T. (2018). Strategic planning of sustainable development of agriculture of Lajkovac Municipality. *Ekonomika poljoprivrede*, 65(2), 475–491. <https://doi.org/10.5937/ekoPolj1802475M>
- Muresan, I. C., Oroian, C. F., Harun, R., Arion, F. H., Porutiu, A., Chiciudean, G. O., Todea, A., & Lile, R. (2016). Local Residents' Attitude toward Sustainable Rural Tourism Development. *Sustainability*, 8(1), 100. <https://doi.org/10.3390/su8010100>
- Oppermann, M. (1996). Rural tourism in Southern Germany. *Annals of Tourism Research*, 23(1), 86–102. [https://doi.org/10.1016/0160-7383\(95\)00021-6](https://doi.org/10.1016/0160-7383(95)00021-6)

- Pan, S.-L., Wu, L., & Morrison, A. M. (2023). A review of studies on tourism and climate change from 2007 to 2021. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 36(5), 1512–1533. <https://doi.org/10.1108/IJCHM-11-2022-1397>
- Radovanović, T. (2025). Prilog ostvarivanju održivog razvoja. *Održivi razvoj*, 7(1), 63–76. <https://doi.org/10.5937/OdrRaz2501063R>
- Saaty, T. L. (1980). *The analytic hierarchy process: Planning, priority setting, resource allocation*. McGraw-Hill.
- Sørensen, J. B., & Stuart, T. E. (2000). Aging, Obsolescence, and Organizational Innovation. *Administrative Science Quarterly*, 45(1), 81–112. <https://doi.org/10.2307/2666980>
- Todorov, P. (2025a). Menadžment održivog razvoja turističkih proizvoda u uslovima klimatskih promena. U *Zborniku radova XI međunarodne naučne konferencije „Mediji i ekonomija“* (str. 477–485). Banja Luka College. <https://doi.org/10.7251/BLCZR0125477T>
- Todorov, P. (2025b). Ekološka poljoprivreda kao osnova za razvoj održivih proizvoda i usluga u ruralnim područjima primenom AHP metode. *BioAgroTech*, 1(1), 65–77.
- Todorov, P. (2025c). Upravljanje kvalitetom ekoturističkog proizvoda. *Turističko poslovanje*, 35, 105–114. <https://doi.org/10.5937/turpos0-58007>
- Todorov, P. (2026). Strateški pristup razvoju ekoturizma kao faktora održivosti obalnih zona. *Održivi razvoj*, 8(2), 37–63. <https://doi.org/10.5937/0drRaz2602037T>
- Todorov, P., & Simonović, Z. (2026). Sustainable transformation of rural communities through the development of a rural tourism product. In *Proceedings of the International Scientific Conference “Sustainable Agriculture and Rural Development – VI”* (pp. 711–721). Institute of Agricultural Economics. <https://doi.org/10.46793/zbIEP25.711T>
- Todorov, P., Brzaković, P., & Borković, M. (2022). The economic significance of the concept of sustainable development in rural areas. In *6th International Professional Conference: Trends and Challenges in Food Technology, Nutrition, Hospitality, Tourism, Education and Training* (pp. 353–359). Biotechnical Educational Centre Ljubljana.
- Todorov, P., Mihailović, B., & Brzaković, P. (2023a). Ekološki aspekti održivog razvoja turizma. *Turističko poslovanje*, 31, 71–82. <https://doi.org/10.5937/turpos0-43367>
- Todorov, P., Veljić, A., & Ljubisavljević, J. (2023b). The AHP method application in the process of selecting sustainable ecodestinations for the development of ecotourism. U *4. međunarodna znanstveno-stručna konferencija za razvoj ruralnog turizma „Holistički pristup razvoju studijskih programa menadžmenta i turizma“* (str. 177–197). Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Turistička organizacija opštine Negotin. Dostupno na: <https://www.toon.org.rs/> Pristup: 24.08.2026.
- Vujić, M. M. (2022). Tri decenije održivog razvoja - nastanak, dominacija, slabosti i perspektiva. *Sociološki pregled*, 56(4), 1270–1297. <https://doi.org/10.5937/socpreg56-40157>